

Titel: -----
HET TEAM ALS 'GOEDE PRAKTIJK' IN GEZINSBEGELEIDING

Auteur: -----
SABINE VERMEIRE

⟨p. 237⟩-----

Een hulpverlener in een thuisbegeleidingsdienst begeleidt gezinnen in moeilijke omstandigheden met oog voor de fysieke en psychische integriteit van de kinderen.

Hij of zij kan vertwijfeld of verantwoordigd raken: er is weer een klap gevallen, de schreeuw- en scheldpartijen houden aan, school trekt aan de bel, gedragsproblemen van de kinderen nemen toe. Vanuit een grote betrokkenheid op de collega, het gezin en de kinderen raakt het team gemobiliseerd. Theorieën, vergelijkbare situaties, een stapel adviezen en pogingen tot troost worden bovengehaald. Echter te vaak blijft de betreffende hulpverlener verweesd achter, niet goed wetend wat hij of zij met de teamcommentaren moet beginnen.

In dit artikel exploreer ik de vraag wat een team in dergelijke situaties het beste kan doen. Hoe kunnen de teamleden steunen zodat de betreffende hulpverlener verder kan met het gezin?

EEN GEZIN ONDER DRUK

Een 32-jarige moeder heeft twee kinderen. Timothy is de oudste. Hij is tien jaar, mentaal zwakbegaafd en licht spastisch. Kevin is zes jaar. Hij wordt door school omschreven als een verwend kind. Kevin stelt gedragsproblemen, zoals schoppen en schreeuwen naar andere kinderen en luistert niet in de klas. Timothy en Kevin hebben elk een andere vader. Met beide vaders is geen contact. Het gezin krijgt thuisbegeleiding op naam van de jongste, Kevin, nadat hij een periode niet op school verscheen.

Het appartement is volgestouwd met speelgoed, video's en dvd's. De rolluiken blijven soms weken dicht en niemand in de buurt krijgt het gezin dan te zien.

⟨p. 238⟩-----

Moeder is scherp van tong en goed gekend in hulpverleningsland. Ze komt uit een gezin waar veel en vaak alcohol werd gebruikt. Ze werd misbruikt door haar oudere broer.

Als moeder verschijnt op de thuisbegeleidingsdienst, vult ze letterlijk en figuurlijk de ruimte. Ze spreekt andere bezoekers aan, loopt bureaus binnen zonder kloppen en kijkt in papieren die zich binnen haar handbereik bevinden. Ze heeft veel kritiek op hulpverleners. Onder hulpverleners duikt de term 'borderline' geregeld op. Het ene moment vertelt ze dat het uitstekend gaat met de kinderen en weigert dan elke vorm van hulp. Op andere momenten doet ze een zeer dwingend appèl en wil dat begeleiders onmiddellijk iets ondernemen. Op de teamvergadering ontstaat meestal commotie met bijhorend geygniffel als het gezin ter bespreking wordt voorgelegd.

Verschillende hulpverleners hebben de afgelopen jaren pogingen ondernomen om het oudste kind, Timothy, geplaatst te krijgen. Men is ervan overtuigd dat het voor de ontwikkeling van Timothy en zijn handicap beter zou zijn, mocht hij opgroeien in een aangepaste voorziening. Het zou moeder in grote mate ontlasten en het zou ook zijn broer, Kevin, ten goede komen. Alle hulpverleners die tot op heden een poging in die richting deden, werden door moeder de deur gewezen.

Het voorstel om Timothy uit het gezin te halen wordt dwingender nu Kevin naar de lagere school moet. Er zou dan meer rust kunnen komen in het gezin, waardoor Kevin enige kans heeft het eerste leerjaar door te komen. Sommigen opperen zelfs dat het beter zou zijn beide kinderen te plaatsen.

Ilse, de thuisbegeleidster van dienst, zit met de handen in het haar! Ze had een goede relatie met moeder en de kinderen opgebouwd. Het leek veranderingen op te leveren. Momenteel wankelt alles. Zeker na een telefoon van school dat Timothy zijn broertje Kevin bont en blauw heeft geschopt. Moeder minimaliseert het incident zowel naar school als naar de thuisbegeleidingsdienst.

Is thuis wonen voor beide jongens nog langer verantwoord? Komen de fysieke en psychische integriteit van de kinderen in het gedrang? Moet Ilse, als gezinsbegeleidster, hardere, duidelijker taal spreken? Ze voelt, waarschijnlijk net als het gezin, de druk toenemen.

⟨p. 239⟩-----

DE GRIJZE ZONE VAN HET (ON)GELIJK

Bij een aantal gezinnen is het te volgen spoor duidelijk. De omstandigheden zijn levensbedreigend of te beschadigend voor gezinsleden. Er wordt ingegrepen door de kinderen al dan niet tijdelijk uit het gezin te halen. Maar veelal is het te volgen parcours onduidelijker. Er blijft een grijze zone bestaan waarbinnen de hulpverlener moet opereren en waar geen pasklaar antwoord voor handen is. Dit zijn de momenten dat de roep naar duidelijke afbakening sterker naar voor komt. Hulpverleners zoeken heldere criteria die aangeven wanneer ingegrepen moet worden. Ze zoeken de categorieën, waarbinnen situaties, mensen, gezinnen geplaatst kunnen worden, om op basis daarvan beslissingen te nemen. Wat kan wel en wat kan niet? Bij wie wel en bij wie niet? Wanneer moeten de kinderen uit het gezin? Wat is wel schadelijk en wat niet en dit zowel op korte als lange termijn? Hoeveel klappen mogen er vallen? Kunnen kinderen opgroeien in een eenoudergezin als moeder een borderlineproblematiek heeft? Hoelang of hoe frequent kunnen kinderen van school wegblijven zonder dat het blijvende schadelijke gevolgen heeft? Na hoeveel dagen moet worden ingegrepen?

Enerzijds is de roep om een eenduidige afbakening vooral een verlangen naar houvast om te weten wat te doen. Anderzijds ervaren veel hulpverleners dat dit niet haalbaar en wenselijk is, omdat dan voorbij gegaan wordt aan de unieke leefwerelden van mensen en gezinnen. Elke situatie is zowel gelijk met andere situaties als verschillend. Het is telkens opnieuw zoeken, onderzoeken en uitzoeken wat mogelijk en nodig is in een gezin.

Tegenwoordig verscherpt en versmalt deze grijze zone. Men installeert procedures en protocollen. De risico's worden zo beperkt mogelijk gehouden.

De verscherping zorgt voor een verhoogde druk op de hulpverlener, thuis- of gezinsbegeleider. Hulpverleners mogen geen inschattingfout meer maken (Snijders, 2005). Hulpverleners moeten scherper oordelen en alerter ingrijpen. Tot in het detail uitgewerkte kwaliteitssystemen, procedures en draaiboeken zeggen dat kwaliteit in de huidige organisatiecultuur staat voor niet falen!

Ook Ilse, gezinsbegeleidster, voelt deze druk en stelt zich de vraag of ze te veel door de vingers ziet. Wat als er iets ergs gebeurt? Welke schade

<p. 240>-----

kunnen de kinderen oplopen? Moet ze niet op veilig spelen en de kinderen uit het gezin halen?

Om te weten wat goed is voor de kinderen en hun ouders kan men zich beroepen op ontwikkelingstheorieën, hechtingstheorieën, traumatheorieën, en zo meer. De effecten van verwaarlozing op de latere levensloop van het kind of van een psychisch zieke ouder kunnen worden aangehaald om hier en nu bepaalde beslissingen te nemen.

Men kan zich baseren op een 'rechtendiscours'. "Het kind heeft recht op zijn ouders, op veiligheid, op onderwijs" maar ook "ouders hebben recht op kinderen". Een kind heeft recht om op te groeien in een veilig nest dat een volwaardige ontwikkeling garandeert, maar ook de zijnsloyaliteit van kinderen aan ouders is een fundamenteel gegeven waaraan niet voorbijgegaan mag worden. Daarnaast wordt gesteld dat de eerste levensjaren cruciaal zijn voor een veilige hechtingsrelatie.

Als we alle mogelijke criteria op een rijtje zetten, kan elke criterium vanuit zijn specifieke ingang iets toevoegen, maar schiet het op hetzelfde moment tekort. Geen enkel criterium biedt het ultieme antwoord.

Toch hebben we een richtlijn nodig om tot een goede praktijkvoering te komen.

HET TEAM ONDER DRUK

Ilse besluit de moeilijkheden binnen het gezin op de teamvergadering voor te leggen in de hoop wat handvatten te krijgen.

Tijdens de bespreking komt vooral het gedrag van moeder ter sprake en de impact daarvan op de kinderen. Haar ontkenning en haar persoonlijke problematiek, namelijk het aantrekken en afstoten van mensen (hetgeen nu ook Ilse te beurt valt), worden als hoofdoorzaken gezien van de moeilijkheden. Er wordt afgesproken dat Ilse moeder uitlegt wat Timothy nodig heeft op langere termijn en wat daarvoor moet veranderen. Mocht dit zonder resultaat blijven, zal de verwijzer erbij gehaald worden om nieuwe afspraken te maken.

Tijdens de cliëntbespreking raken ook de teamleden bewogen. Iedereen wil een goede collega zijn die zijn teamgenoot bijstaat op moeilijke momenten. (Vermeire & Bracke, 2007). Ze willen niet enkel een steunende collega zijn,

<p. 241>-----

maar ook een goed werkend team. Het team komt onder druk te staan in zijn zoektocht naar oplossingen. De casus wordt geanalyseerd en er worden adviezen geformuleerd of nieuwe afspraken gemaakt. De gezinsbegeleider wordt in meerdere of mindere mate met een aantal instructies teruggestuurd naar het gezin of omstanders.

In de bespreking voelde Ilse zich gesteund door een aantal collega's. Eenmaal onderweg naar moeder krijgt ze een onbehaaglijk gevoel. Dit gaat haar niet lukken. Ze kan deze boodschap niet overbrengen. Maar ze kan ook niet terug naar het team zonder het geprobeerd te hebben. Ze begrijpt haar eigen twijfel niet.

REFLECTIES

Men gaat er meestal van uit dat een hulpverlener op het team tamelijk objectief verslag uitbrengt van de voorbije gebeurtenissen en de stand van zaken. Dit is echter een niet haalbare verwachting. Een hulpverlener brengt niet louter een verslag over het gezin, maar doet op dat moment ook verslag van haar werk. Zij krijgt tijdens de bespreking spiegels over wie zij is, wat zij kan, wat zij denkt en wat zij moet.

Soms gaan teams door betrokkenheid daaraan voorbij. Door alle hulppogingen verliezen teamleden de proceskant uit het oog en raken de aansluiting kwijt met de hulpverlener die met het gezin bezig is.

Tijdens de teambespreking zegt een collega van Ilse: "Ik had het allang opgegeven!" terwijl een andere collega stelt: "Iemand moet moeder eindelijk eens duidelijk zeggen waar het op staat!" Ilse vraagt zich af of ze te goedgevolg is: laat ze zich doen door moeder? "Ben ik wel een goede hulpverlener voor het gezin?" Voor ze het goed en wel door heeft begint Ilse zich tijdens de bespreking te verdedigen: "Moeder is niet gemakkelijk." "Ik heb al veel geprobeerd."

Madsen (1999) wijst erop dat we in dergelijke situaties niet alleen onze aansluiting op alle betrokkenen dreigen te verliezen, maar ook het zicht op mogelijkheden van cliënten. We komen zelf met een gevoel van incompetentie te zitten. We beschuldigen onszelf, de cliënt of het systeem. Tijdens crisismomenten of bij moeilijkheden in de begeleidingen horen teamle-

⟨p. 242⟩-----

den meestal wat niet loopt en wat niet werkt. De nadruk komt te liggen op de weerstanden van het gezin. Dit merken we ook bij Ilse. Ze vertelt een verhaal gekleurd door de inspanningen die ze met vallen en opstaan leverde. De toenemende druk vanuit de omgeving en de geringe veranderingen staan centraal. Het gevoel van falen en uitzichtloosheid staat voorop. De zorgvuldig opgebouwde relatie, het geleverde werk, de gerealiseerde veranderingen, de soms moeizaam geboekte vooruitgang raken op de achtergrond. De gezinsbegeleider zal hulp nodig hebben van andere hulpverleners, collega's, teamgenoten om deze weer in beeld te krijgen.

HELSE SPIRALEN

Het team en betrokken hulpverleners concentreren zich op het analyseren van het probleem en het vinden van een oplossing voor het gezin. Weingarten (1998) spreekt hier van een modernistische benadering. In een dergelijke benadering observeert men cliënten. Hun gevoelens, gedachten en gedrag worden getoetst aan vooraf bepaalde criteria. Vervolgens worden verklaringen, adviezen en geplande interventies gebruikt om de acties van cliënten in overeenstemming te brengen met deze criteria. Men vraagt zich af: "Wat is hier aan de hand? Wat zijn de oorzaken? Wie of wat moeten veranderen?" Een analyse van de situatie wordt al snel een analyse van het gezin en soms van één gezinslid.

Op het moment dat het team zich buigt over de problemen met Timothy en Kevin komt vooral moeder in het vizier. We krijgen te zien wat ze te veel en te weinig doet in de opvoeding van de kinderen, en wat ze anders moet doen om te voldoen. De adviezen en 'veranderingsopdrachten' liggen klaar.

Binnen een modernistische benadering richten adviezen en oplossingen zich vooral op wat gezinsleden en hulpverlener anders moeten doen om de weerstand van het gezinslid te doorbreken of te omzeilen. Het grote risico hier is dat de adviezen niet geënt zijn op het verhaal van de hulpverlener en het gezin. De adviezen worden niet opgevolgd en het gezin en/of de hulpverlener krijgen steeds meer het vignet 'moeilijk, lastig', 'niet gemotiveerd', 'incompetent'.

⟨p. 243⟩-----

We tuimelen in allerlei weerstandspirakelen en uitwisselingen die de samenwerking bemoeilijken.

Moeder werd de voorbije jaren door verschillende hulpverleners ongemotiveerd en weerbarstig gevonden. Haar acties werden vaak als boycot ervaren. Telkens werden pogingen ondernomen om haar weerstand te doorbreken. Haar lastige gedrag werd geïnterpreteerd als pathologie. Dit leverde tussen moeder en hulpverleners meestal nog meer conflicten op.

Gezinsbegeleider, teamgenoten, collega-hulpverleners of omstanders kunnen in gelijksoortige patronen gevangen raken. Deze patronen belemmeren hulpverleners nieuwe, alternatieve wegen te bewandelen, zowel naar de gezinnen als

naar hun collega's. Boekhorst (2003) spreekt hier van duivelse spiralen.

Ilse krijgt een aantal adviezen van school en haar team. Onderweg naar het gezin krijgt ze een onbehaaglijk gevoel. Ze wordt opstandig en beschouwt de voorstellen steeds meer als waardeloos. Ilse, de school en haar team dreigen in een patroon terecht te komen van instrueren versus bekritisieren. Hoe meer de anderen instrueren, hoe meer Ilse bekritiseert.

Daarnaast dreigt dezelfde interactie tussen Ilse en moeder: Ilse probeert moeder te overtuigen van de ernst van de moeilijkheden door nog eens aan te geven wat de risico's op lange termijn zijn voor Timothy en op welke wijze moeder hem daarbij tekort doet. Moeder reageert door dit af te doen als boekenwijsheid en dat dit bij haar nooit het geval zal zijn! Er installeert zich een patroon waarbij Ilse de moeilijkheden maximaliseert en moeder steeds meer minimaliseert.

Dergelijke patronen kunnen steeds sterker worden. Bijvoorbeeld de één probeert steeds meer de moeilijkheden te relativeren waarbij de ander ze steeds krampachtiger accentueert. De één neemt steeds meer verantwoordelijkheid op zijn schouders, terwijl de ander steeds meer loslaat. De één probeert de ander tot spreken te dwingen, waarop de ander steeds zwijgzamer wordt.

CONSTRUCTIEVE SPIRALEN

Bij het zoeken naar antwoorden op de vragen: "wie of wat is het probleem?" of "wat is de oorzaak?", lopen hulpverleners het risico in onaangename

⟨p. 244⟩-----

uitwisselingen terecht te komen. We plaatsen onszelf in een deskundige positie. We weten wat er aan de hand is en wat er precies moet gebeuren, maar raken verstrikt als de richtlijnen niet worden opgevolgd of geen verandering brengen.

Wat zou er gebeuren mochten we volgende vragen stellen in plaats van ons te concentreren op de probleemanalyse van het gezin:

- Wie engageert zich tot nu toe op welke wijze naar het gezin? Wie levert tot op heden welke inspanningen naar het gezin?
- Hoe zijn ze als gezinsbegeleider en gezin er tot op heden in geslaagd het vol te houden?
- Wat zijn momenten dat het leek te lukken of dat er vooruitgang werd geboekt?
- Wat heb je als hulpverlener nodig om verder te kunnen? (met de focus op degene die een vraag stelt, en niet op degenen over wie de vraag handelt)
- Welke belemmeringen ervaar je om verder te kunnen?
- Welke bezorgdheden maar ook aarzelingen zijn er (Rober, 2005)? Welke ervaringen maken je gevoelig en kwetsbaar en kunnen beter niet herhaald worden?

Door deze vragen verschuift de focus naar mogelijkheden en kansen in bepaalde contexten en naar capaciteiten en waarden bij mensen. Ze benadrukken de kracht van het werken met aanwezige competenties.

Het inzoomen op deze aspecten gebeurt door het nauwgezet aansluiten op de ervaringen, gebeurtenissen en verhalen van de betrokkenen. Daarbinnen kunnen we samen een zoektocht ondernemen naar mogelijkheden en krachten. We kunnen daarbij ook oog hebben voor de struikelstenen of belemmeringen zoals Madsen (1999) ze noemt. Hulpverlening kan een gemeenschappelijke inspanning worden om samen met gezinsleden deze te identificeren en te benaderen. Madsen ordent de mogelijke belemmeringen op verschillende niveaus waarbij de belemmering en niet de persoon het probleem is. Bovendien doen deze belemmeringen zich voor in een wereld vol actie en interactie en binnen een wereld van betekenissen. Het onderzoeken van interactiepatronen, overtuigingen en levensverhalen binnen de sociale en culturele context kan dan een zinvolle activiteit zijn.

⟨p. 245⟩-----

Het kan hulpverlening en gezinnen 'ontmijnen' van beschuldiging en verantwoordelijkheid en opnieuw alternatieven aanreiken.

VERSCHIL ALS INSPIRATIE

Een uitermate waardevol ingrediënt van een team is de aanwezige diversiteit.

Er zitten verscheidene mensen rond een tafel, mensen met verschillende posities, opleidingen, achtergronden, ervaringen. Mensen met een verschillende kennis en specialisme. Bovendien is elk op een verschillende wijze betrokken op het gezin en de gezinsbegeleider.

"Er zijn zoveel versies van een situatie als er personen zijn om deze situatie te begrijpen." (Andersen, 1992, p. 61). In

een team of binnen cliëntbesprekingen komen mensen samen, elk met hun eigen invalshoek op de moeilijkheden.

Een collega vindt het ontwikkelingstimulerende en schoolse aspect voor Timothy belangrijk. Zij benadrukt dat thuis blijven wonen hem tekort doet. Ze wil graag dat mogelijkheden van Timothy alle ontplooiingskansen krijgen. Aangepaste logopedie en kinesitherapie in een gespecialiseerde voorziening zouden daar een belangrijke bijdrage kunnen in leveren. Een andere collega maakt zich zorgen over de geringe grenzen die Kevin thuis krijgt en de gedragsproblemen die hij daardoor heeft. Zijn contact met leeftijdsgenoten komt daarmee in het gedrang en op termijn vooral zijn positie in de klas. Een andere collega oppert dat vooral het niet leeftijdsadequaat reageren Kevin steeds weer in moeilijkheden brengt. Nog iemand anders heeft vooral oog voor moeder. Deze collega stelt zich de vraag “Hoelang houdt moeder het nog vol met twee moeilijke kinderen en waar haalt ze de kracht vandaan om het voor hen te blijven opnemen?”.

De verschillende kijkwijzen en interpretaties van verschillende hulpverleners bevatten een scala aan mogelijkheden. Willen we deze ten volle benutten, moeten we als team dit verschil toelaten en verdragen.

Kan er binnen een team of in samenwerkingsrelaties een consensus ontstaan over de rijkdom van het verschil? Vaak heerst er een dwingend perspectief dat ‘de neuzen in dezelfde richting moeten’. Hulpverleners betrachten een eenduidige aanpak om cliënten niet in de war te brengen of stemmen

⟨p. 246⟩-----

onderling af zodat cliënten hen niet tegen elkaar uitspelen. Peeters (1998) wees reeds op de onmogelijkheid van de ‘unanimiteit’ en de onoplosbaarheid van verschillen in samenwerking en overleg. Misschien kan men de druk om hetzelfde te doen of te denken misschien een beetje loslaten en de verschillen naast elkaar laten bestaan, wanneer men consensus niet louter inhoudelijk opvat. Consensus is dan niet het eens zijn over wat er nu moet worden gedaan, maar het erover eens zijn dat er iets moet worden gedaan.

DE KRACHT VAN TRIADISCH WERKEN

Teamleden ervaren de lastige momenten en knelpunten niet zoals de gezinsbegeleider. Het team zit (nog) niet noodzakelijk gevangen in allerlei interactiepatronen die reeds in het gezin en tussen het gezin en de hulpverlener aan de gang zijn. Hun verschillende positie betekent dat ze in elk geval een ander perspectief op de gebeurtenissen hebben. We kunnen de mogelijkheid creëren om dit perspectief naast dit van de gezinsbegeleider en het gezin te leggen. Het team en zijn teamleden kunnen als derde stem binnengebracht worden zodat de dyadische relatie (gezin-hulpverlener) niet langer op de voorgrond staat. Een derde stem toevoegen betekent triadisch werken. Het voordeel hiervan is dat er voor iedereen nieuwe reflecties ontstaan.

Ilse heeft op basis van wat er op de bespreking gezegd werd een lijstje gemaakt met de verschillende bedenkingen en bezorgdheden van het team. Ze legt dit lijstje aan moeder voor. Ilse vertelt ook aan moeder dat er een discussie was ontstaan tussen twee begeleidsters over de vraag of het vooral Timothy is die Kevin domineert of is het vooral Kevin die Timothy in zijn greep heeft door hem geregeld op stang te jagen. Tijdens het overlopen van de verschillende teambedenkingen wordt moeder geraakt door de idee dat iedereen op zijn manier bekommerd is, maar vooral dat iemand zich afvraagt hoe zij het vol houdt. Ze legt daarbij aan Ilse uit waarom ze het blijft opnemen voor haar twee kinderen en hoe ze pas écht boos wordt als men haar daarvan probeert te weerhouden.

Het perspectief van het gezin en de verschillende gezinsleden worden naast de andere perspectieven gelegd als evenwaardige bijdragen in een dialoog. Binnen een samenwerkingsrelatie betekent dit dat we gezinsleden zien als

⟨p. 247⟩-----

personen met eigen waardevolle ideeën en competenties (zonder betuttelend, bevoogdend, of belerend te zijn). Hun inspanningen worden op die manier ook zichtbaarder.

Moeder vertelt aan Ilse dat ze zich heeft voorgenomen haar kinderen nooit in de steek te laten. Haar eigen moeder en vader zijn volgens haar zwaar tekortgeschoten. Ze weet wat het betekent als niemand het voor je opneemt en niemand je gelooft. Het is al erg genoeg dat de twee jongens het zonder vader moeten redden. Het maakt dat zij nu dubbel haar best moet doen. Er moet vooral niemand wagen hen daarop kritiek te geven.

MEERSTEMMIGE REFLECTIES

Tijdens een teambespreking kunnen we gezinsleden metaforisch een stoel voorhouden. (Seikkula, zie bijdrage van Bongaerts elders in dit nummer). Ze worden dan getuige van ons denken en zoeken. We kunnen er ook voor zorgen dat hun leef- en betekeniswereld voelbaar op het team aanwezig zijn. We kunnen zelfs iemand van het team op de

cliëntstoel laten plaatsnemen en in die rol laten luisteren naar de bespreking om vervolgens zijn ervaringen van op deze stoel te bevragen (Madsen, 2007). Hoe ‘aanwezig’ we hen maken, hoe meer ze als personen in al hun veelzijdigheid verschijnen. Wanneer gezinsleden feitelijk of virtueel op onze teambespreking aanwezig zijn, impliceert dit een respectvoller spreken.

Door het horen van concrete ervaringen en verhalen van moeder naar aanleiding van hun bedenkingen, merken de teamleden de betrokkenheid en bekommernis van moeder en gaan daarmee aan de slag. Op deze wijze blijven ze ook in dialoog met haar.

Ilse brengt wat moeder zei terug naar het team. Ze maakt de verschillende wijzen waarop moeder zich inspannt en engageert naar de kinderen tastbaar voor het team. Aansluitend op de geraaktheden van moeder denken de teamleden verder na over de enorme moeilijkheden en uitdagingen waar moeder voor staat. Volgende opmerkingen en bedenkingen passeren de revue:

- *Het moet een strijd zijn om er elke dag weer iets van te maken; ze moet zorgen voor kleren, eten, school en zoveel meer, maar wie zorgt voor moeder?*

⟨p. 248⟩-----

- *Moeder moet toch een grote moederliefde hebben om zo te blijven vechten. Bovendien lijkt het ontzettend eenzaam als ze van niemand uitgelegd krijgt hoe ze dit allemaal ervaart. Wat als moeder de brug niet vindt naar anderen en vooral commentaren moet incasseren?*
- *Het lijkt zo massief. We kunnen door de bomen het bos niet meer zien. Moet je dan met heel kleine doelstellingen werken? Stapje voor stapje?*
- *Wat doet moeder met de verwarring en twijfel als al die anderen het anders zien en zeggen dat ze het anders moet doen?*
- *Heeft moeder soms het gevoel te moeten kiezen tussen een van de twee kinderen? Of moet ze voortdurend balanceren tussen beiden?*

Op dit moment is moeder geen buitenstaander meer voor het team, maar gaan het team, gezinsbegeleider en moeder samen aan de slag. Er wordt niet langer over moeder en haar gezin gesproken, maar ze zijn samen in gesprek. (Weingarten, 1998) Door uitgebreid stil te staan bij de inspanningen van moeder en haar betrokkenheid kan ze eindelijk stoppen met “*vechten op haar eigengereide manier*”. We krijgen steeds meer concrete verhalen met een specifieke en lokale kleur die tastbaar worden voor het team. Ervaringen worden uitgewisseld en niet louter interpretaties van of verhalen over moeder en haar gezin.

We kunnen gezinnen en gezinsleden niet alleen toeschouwer maken van onze conversaties en hen laten meeluisteren, maar ze ook laten meedenken. Vanuit deze meerstemmigheid wordt niet alleen een diversiteit aan bekommernissen en betrokkenheden zichtbaar, maar neemt ook de verscheidenheid aan visies, opvattingen en inspiraties toe. De gezinsleden kunnen hun perspectief toevoegen en tegelijk onderzoeken welke ideeën, opvattingen en mogelijkheden voor hen bruikbaar zijn. Hetzelfde geldt voor de gezinsbegeleider die met het gezin samenwerkt.

Alle voorgaande vragen worden aan moeder voorgelegd. Vooral het gevoel te moeten kiezen tussen de twee kinderen is voor haar zeer herkenbaar. Moeder beaamt in het gesprek dat ze zich soms gekneld voelt tussen hen terwijl ze geen van beiden iets wil tekort doen. Ze merkt ook dat elkeen probeert haar voor zijn kar te spannen. Onlangs betrapte ze Kevin toen hij speelgoed van hemzelf kapot prutste om vervolgens tegen haar te zeggen dat Timothy dit gedaan had. Zo is ook het uur van slapengaan een onoverkomelijk twistpunt. Timothy wil later gaan slapen omdat hij de oudste is.

⟨p. 249⟩-----

Terwijl juist hij ontzettend veel slaap nodig heeft. Het resultaat is vaak dat de kinderen pas om middernacht in bed liggen.

STEMMEN VAN DE SAMENLEVING

Het kan ook zinvol zijn stil te staan bij welke verhalen het gezin al duizendmaal gehoord heeft. Welke toonaarden kennen ze al, zodat we niet overdoen wat blijkbaar niet werkt? We kunnen ook onderzoeken wat ze nog maar weinig of nog niet gehoord hebben.

Een inspiratiebron van meerstemmigheid vinden we terug in theorieën en onderzoeken. Deze kunnen bruikbaar zijn als we ze niet dogmatisch hanteren en als ze geen absoluut waarheidslabel krijgen. Ook de tv, kranten of tijdschriften kunnen verhalen binnenbrengen die reflectieruimte creëren.

Een teamlid heeft uit de ‘Dag allemaal’ een interview geknipt waarin een bekende Vlaming vertelt hoe hard ze haar best heeft gedaan om haar drie kinderen gelijk te behandelen. Ze hield zelfs nauwgezet bij hoeveel geld ze aan elkeen

besteedde om de balans in evenwicht te houden. Achteraf kreeg ze toch van de oudste te horen dat ze zich voor de jongste niet zo had moeten uitsloven.

Een ander teamlid vertelt over een onderzoek waaruit blijkt dat moeders met een gehandicapt kind veel bezorgder reageren naar dit kind, het moeilijker kunnen loslaten en extra begrip vragen van de andere kinderen.

Ilse neemt het artikel mee naar moeder en vertelt over het onderzoek. Dit mondt uit in een discussie over “Wat is een goede moeder?”, “Wanneer heb je het goed genoeg gedaan volgens de buurt, de school, je familie, de jeugdrechtster, de kinderen zelf?” en “Hoe blijf je afgestemd op de specifieke noden van elk kind?”

Het binnenbrengen van deze dialogen uit de samenleving in de gesprekken tussen zowel team en hulpverlener, als tussen hulpverlener en gezin, kan inspirerend werken. Er kan iets zichtbaar worden van wat allemaal kan, mag of moet gedacht of gedaan worden in bepaalde omstandigheden (Cecchin, 1992). De soms ‘gevoelde’ druk of ‘lastige emoties’ krijgen woorden en verbandingen komen op de voorgrond. Het zijn niet de hulpverlener of team die moeten beslissen wat juist of goed is binnen de veelheid aan dialogen, evenmin geven zij aan wat gedaan moet worden. Maar

<p. 250>-----

zij kunnen en moeten wel de begrenzingen aangeven van wat mogelijk is.

We bepalen immers als team niet op ons eentje wat de grenzen en de breedte van de grijze zone zijn. Vandaar dat het van belang is om begrenzingen van verschillende werelden binnen te brengen zoals de juridische, medische en onderwijswereld. Het zijn spiegels van wat leeft in een maatschappij. Ze bieden de mogelijkheid om samen met het gezin te reflecteren over deze verschillende werelden en hun grenzen. Het kan helder maken waarbinnen men verondersteld wordt te opereren als lid van een gemeenschap of maatschappij. Waar moet je rekening mee houden? Met wie moet je onderhandelen? Waar kan je nog enigszins invloed op uitoefenen en met welke implicaties? Welke aspecten zijn dwingend en niet zomaar wijzigbaar?

Het kan gezinnen toelaten een weloverwogen standpunt in te nemen en op basis daarvan keuzes te maken.

Er wordt aan moeder gevraagd hoe zij denkt dat bepaalde ontwikkelingstaken bij Timothy gerealiseerd worden, terwijl ook Kevin een aantal eisen rond school zal blijven stellen waarop anderen haar zullen blijven aanspreken. Je kan als gezin niet zomaar ontsnappen aan leerplicht.

Na een aantal ‘heen en weer’ gesprekken tussen het team en moeder besluit moeder om Timothy naar een aangepaste voorziening te sturen. Ze zei dat ze dankzij het team vooral ingezien had dat ze al veel gedaan had voor haar kinderen en het er al bij al nog niet zo slecht van afbracht. Maar ze wou toch het beste voor Timothy, ook als dit een plaatsing betekende.

TOT SLOT

Tijdens de exploratie van team als ‘goede praktijk’, op momenten dat een collega-hulpverlener aan de alarmbel trekt over een gezin, komen verschillende aspecten op de voorgrond. Steunen betekent in eerste instantie oog en oor hebben voor de bezorgdheden van de hulpverlener. Hierbij kan een gerichtheid op de mogelijkheden en krachten van zowel de hulpverlener als het gezin voor nieuwe perspectieven zorgen.

De diversiteit en veelheid van invalshoeken binnen een team kunnen we daarbij aanwenden als inspiratiebron. Het binnenbrengen van het team als derde stem zorgt voor nieuwe mogelijkheden binnen de vastlopende

<p. 251>-----

hulpverlening. De meerstemmige reflecties en stemmen uit de samenleving brengen opnieuw dialogen op gang tussen de hulpverlener en het gezin rond wat hen bezighoudt, wat ze wensen en hopen te veranderen. Het brengt ook ideeën binnen over wat mogelijk is, wat belemmert en wat begrenzingen kunnen zijn, zonder in ‘helse spiralen’ te belanden.

Bij dit alles wil ik de grote complexiteit van een team en teamwerking niet minimaliseren! Deze ‘goede praktijk’ is niet altijd en overal een haalbare en wenselijke uitweg. Teamleden raken betrokken op ervaringen, gebeurtenissen en verhalen van collega’s en gezinnen. Ook zij worden overspoeld of verward en staan onder druk. Elk teamlid wil graag dat zijn kijk of visie gehoord wordt. Het is voor de persoon in kwestie niet zomaar een invalshoek. Elk perspectief raakt het perspectief van de ander en ook teamleden kunnen in helse spiralen verzanden. Het beklemtonen van de rijkdom van verschil biedt niet altijd een meerwaarde en het binnenbrengen van dit verschil werkt niet altijd steunend.

Laten we het vooral als een mogelijkheid beschouwen die heel wat mogelijkheden kan bieden wanneer we dit telkens weer onderzoeken en afstemmen op de praktijken van teams, hulpverleners en gezinnen.

REFERENTIES

ANDERSEN, T. (1992). Reflections on reflecting with families. In S. Mc Namee & K. J. Gergen, *Therapy as social construction* (pp. 54-68). London: SAGE Publications.

AUSLOOS, G. (2002). *La competence des familles. Temps, chaos, processus*. Ramonville Saint-Agne: Érès.

BAERT, D. (1992). Diagnostiek bij intermediaire pedagogische hulpverlening. *Diagnostiekwijzer*, 1, 5-21.

BOECKHORST, F. (2003). *Duivelse spiralen*. Deventer: GGNet Warnsveld.

CECCHIN, G. (1992). Constructing therapeutic possibilities. In S. Mc Namee & K. J. Gergen, *Therapy as social construction* (pp. 86-95). London: SAGE Publications.

⟨p. 252⟩-----

MADSEN, W. C. (1999). *Collaborative therapy with multi-stressed families*. New York-Londen: The Guilford Press.

MADSEN, W. C. (2007). *Collaborative therapy with multi-stressed families* (2nd ed.). New York-Londen: The Guilford Press.

MATTHEEUWS, A. (1987). Nadenken over weerstandsgedrag. *Systeemtheoretisch Bulletin*, 5, 229-239.

PEETERS, F. (1988). Samenwerking en overleg. Een systeem- en kommunikatietheoretische opvatting bekeken in een kontekst van multiterapeutische hulpverlening. *Systeemtheoretisch Bulletin*, 7, 19-44.

REIJMERS, E. (2007). Samenspel. Introductie op het thema. *Systeemtheoretisch Bulletin*, 25, 101-112.

ROBER, P. (2005). In therapie gaan. Over bezorgdheid en aarzelen. In E. Reijmers, L. Cottyn, & M. Faes (Red.), *Spelen met werkelijkheden* (pp. 78-87). Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

SNIJDERS, J. (2005). 'Hulpverleners mogen geen inschattingsfout maken'. 0/25, mei, 8-11.

STEENS, R. (1987). Weerstandige stellingnames. *Systeemtheoretisch Bulletin*, 5, 240-251.

WALSH, F. (2006). *Strengthening family resilience*. New York-Londen: The Guilford Press.

WEINGARTEN, K. (1998). The small and the ordinary: The daily practice of a postmodern narrative therapy. *Family Process*, 37, 3-16.